QUAN UN ÀNGEL CREUA L'ESCENARI

Per JON FOSSE
Noruega
Traducció: Núria Salvat

I

Em dic Jon Fosse i sóc noruec. M'han convidat aquí pel fet de ser dramaturg, i de fet ho sóc, encara que hauria de dir la veritat, mai no havia volgut ser-ho. Més aviat tot al contrari: no m'agradava el teatre; i he dit en diverses ocasions, en entrevistes, per exemple, que odiava el teatre o com a mínim el teatre noruec. I potser era per aquest motiu que els directors de teatre noruecs em demanaven d'escriure teatre, cosa que vaig refusar durant molts anys.

Era i sóc, per damunt de tot, un escriptor. He publicat quasi trenta llibres, majoritàriament novel·les, però també reculls de poesia, assajos i llibres per a nens.

M'he guanyat la major part de la meva vida adulta com a escriptor independent. Fa cinc anys, però —com passa quan no tens una entrada regular de diners—, tenia molt pocs diners i em tornaren a demanar que escrigués una obra, i com que necessitava algun ingrés vaig acceptar de mala gana.

Fou llavors quan vaig seure per primera vegada per intentar escriure una obra. Abans de seure, vaig decidir que volia escriure una obra amb pocs personatges, que transcorregués en un sol lloc, en un únic espai de temps, i que fos una història tan intensa que canviés la visió de la vida de la gent que l'anés a veure.

No faré més al·lusions a aquestes aspiracions, però com a mínim aquestes limitacions que vaig imposar en l'escriptura m'esqueien molt bé. He estat, per naturalesa, una mena de minimalista, i crec que el teatre és una forma d'art minimalista, amb moltes estructures constitutivament minimalistes, amb limitació d'espais, limitació de temps, etcètera.

Per a sorpresa meva, quan vaig seure per primera vegada per escriure una obra, em va agradar escriure les acotacions i els diàlegs que havien de reflectir el que es volia venir a dir i fins i tot molt més, o potser tot el contrari sense arribar a ser irònic.

Quan vaig acabar d'escriure la meva primera obra estava segur d'haver escrit un bon text, però no estava segur que funcionés sobre l'escenari. La gent de teatre em deia que sí, i —gràcies a Déu— la meva manera d'escriure era adient també sobre l'escenari. A vegades, estic segur, funciona tan bé que la meva escriptura millora la seva qualitat i com a mínim la dobla.

Evidentment, hi ha vegades que no resulten, però en tots el casos he après que és possible que les meves obres funcionin sobre l'escenari.

Veure el meu treball a escena fou una experiència increïble, quasi màgica, veure com les meves paraules prenien unes ales humanes, veure com altres persones prenien part del meu art, tot això em féu perdre la por i les neurosis i ser més sociable.

Com podeu comprendre, vaig deixar d'odiar el teatre.

En cinc anys he escrit nou obres, set de les quals encara s'estan representant en teatres importants de Noruega, i les altres es representaran en un futur pròxim.

Les meves obres han estat traduïdes a nou llengües i es produiran a diferents països, en breu a Estocolm, Budapest, Copenhagen, Londres i París.

Des que vaig començar a escriure teatre no he escrit més ficció, així doncs sembla que el que abans odiava el teatre ha canviat i ha passat ha considerar-se un escriptor que és dramaturg.

II

Intentaré parlar ara una mica de les coses que em fascinen més quan escric per al teatre.

M'han dit que a Hongria sovint diuen que quan una nit de teatre és bona és que un àngel ha creuat l'escenari una, dues, diverses vegades. I per mi aquest moment és l'essència del teatre, el teatre és el moment quan un àngel creua l'escenari. Què ocorre en aquests moments?

No ho sé, ningú no ho sap, ja que només ocorre o no ocorre, una nit a una part de l'obra, la nit següent en una altra.

Per mi aquests moments intensos i clars, encara que són difícils d'explicar, són moments de comprensió on la gent que n'és testimoni, els actors, el públic, experimenten conjuntament alguna cosa que els fa entendre coses que no havien entès encara, o com a mínim no de la mateixa manera com ho fan ara.

La comprensió no és majoritàriament intel·lectual, és una mena de comprensió emocional, com ja he dit, difícil d'explicar intel·lectualment. Probablement no pot explicar-se, només pot mostrar-se, és una comprensió per mitjà de les emocions.

Quan escric teatre intento escriure obres que puguin arribar a aquests moments intensos i clars, sovint moments de dolor profund, però també sovint moments que provoquen el riure per la seva humanitat feixuga.

Penso que si l'obra que he escrit és bona, la gent que la veu, o com a mínim una part, haurien de riure i plorar. Crec que les meves obres són típicament tragicòmiques.

Per mi és com si escrivís obres que estan molt pròximes, molt relacionades —en la seva història, en la seva atmosfera, en el seu radi d'acció— amb les llàgrimes i les rialles. Paradoxalment també escric obres molt obertes, obres que són tan bàsiques que poden aconseguir aquests moments quan la dinàmica tancada de l'obra s'obre.

Quan escric una obra redueixo, i concentro, i aquesta concentració reductiva fa possible l'explosió sobtada d'una mena de saviesa intensa no parlada, que és a la vegada trista i divertida.

Crec que és en aquestes situacions on es troba el drama genuí, no és en l'acció en si, sinó en l'enorme tensió que s'estableix entre la gent que, tot i estar lluny l'una de l'altra, a la vegada està profundament pròxima, no només socialment, sinó que també comparteix la comprensió.

Aquests moments, aquesta presència increïble, està dèbilment lligada, quasi gens, als temes centrals de l'actualitat, de què es parla als mitjans de comunicació.

El teatre bo pot tractar de gairebé tots els temes. El que és important no és de què tracta sinó de com es tracta. És una qüestió de sensibilitat, musicalitat i de pensament, no una discussió de temes actuals.

Crec que aquesta és una de les raons per les quals els clàssics ocupen una posició tan forta en el món de la novel·la.

Llavors, per què escriure teatre? Potser perquè cada època produeix una nova manera —o una nova variant dominant— de la sensibilitat, una nova musicalitat i un nou pensament.

Una obra contemporània, una de bona, ha de mostrar una sensibilitat, musicalitat i pensament mai vistos encara, ha d'aportar una cosa que curiosament estava allà però que no l'havíem vist abans, en altres paraules: un bon dramaturg ha de tenir la seva pròpia veu, i expressar-se tal com ho fa normalment.

L'art, també el teatre i els dramaturgs —si és que es tracta d'art i no d'entreteniment, educació o discussió política—, conseqüentment, ha de dir el que vol arribar a dir majoritàriament per la seva forma, i em refereixo a la forma en un sentit molt ampli, parlo més d'una actitud que no d'un concepte. El que és el contingut per als altres és la forma per a l'artista, tal com va dir Nietzsche.

Parlo com un home de teoria, encara que no ho sóc. Sóc un home pràctic, un escriptor pràctic.

Això es una altra raó per la qual m'agrada tant escriure teatre. El teatre és molt concret, no pots enganyar, has de mostrar el camí correcte, no et pots amagar darrere una o altra abstracció, ideologia o política, etc.

Tal com G. W. F. Hegel, un dels homes de la més alta abstracció, va escriure: "*Die Wahrheit ist immer Konkret*" ("La veritat és sempre concreta").

Per concloure diria que el teatre és la més humana —i per mi la més intensa— de les formes artístiques.